

یکم:

یکی از چهره‌های ناشناخته‌ی عالم پژوهش، مرحوم استاد سعید هندی بود که در عمری کوتاه (۳۸ سال)، کارنامه‌ای پربار و بار عرضه کرد.

از جمله کارهای چاپ شده ایشان است:

- تحقیق دیوان مرحوم آیة‌الله شیخ محمد حسین غروی اصفهانی (متخلص به مفتقر) براساس نسخه اصل ناظم؛ به تفصیلی که در مقدمه کتاب آورده است. (تهران، نشر آفاق، ۱۳۸۰)

- چهل چامه. گزینشی عالمانه از میان اشعار مهدوی، از خلال منابع چاپی و خطی، با توضیح و شرح واژه‌ها و تعبیرها. (تهران، ریحان، ۱۳۸۴)

- هفت‌بند، هفتاد بند. پژوهشی در ترکیب‌بند مشهور ملاحسن کاشی آملی (شاعر شیعی نام‌آور سده هفتم هجری) در مدح امام امیرالمؤمنین علیه‌السلام همراه با گزیده‌ای از استقبال‌ها، تضمین‌ها، تخمیس‌ها و تحقیقی درازدامن در باب حسن کاشی. (تهران، کتابخانه مجلس، ۱۳۸۸)

و در شمار آثار چاپ نشده او، این موارد قابل ذکر است:

تحقیقی درباره حماسه‌های دینی فارسی؛ او بیش از سیصد حماسه دینی شناسایی کرده بود و قصد داشت درباره هر یک از آن‌ها مقاله‌ای در حدود ۳۰ صفحه بنویسد که جوانب مختلف آن را نشان دهد؛ اما بیماری چندساله و مرگ زود هنگام مهلتش نداد؛ بدین روی کار مورد نظر خود را فقط روی حدود سی مورد از آن‌ها به سامان

رساند. براین اساس، دو مجلد کتاب را پس از تصحیح‌ها و بازنگری‌های متعدد، آماده چاپ کرد ولی تاکنون، چاپ نشده است.

دوم:

کسانی که وسواس علمی، دقت پژوهشی و حوصله و همت و پیگیری‌های مرحوم هندی را دیده بودند، تصدیق می‌کنند که کمتر کسی این‌گونه در کار پژوهشی چنین مشکل‌پسند باشد. یکی از این مشکل‌پسندی‌ها در باب حروف چینی بود که پس از مهر و موم‌ها تنها یک حرف چین را برای همکاری برگزیده بود، حروف چینی که افتخار آشنایی با او را دارم و خود فاضلی دل‌سوخته و فرهیخته است.

همچنین تمرکز او بر موضوع ادبیات دینی، فصلی درخشان در کارنامه علمی اوست. این موضوع میان رشته‌ای، برآیند چندین رشته به حساب می‌آید، از جمله: ادبیات، حدیث، کلام، تاریخ، تفسیر و... البته سعید در ادبیات دینی چیزی فراتر از این قالب‌ها می‌جست؛ «خودش» را؛ و همین پیوند درونی سبب شده بود تا در روزهای آخر عمر، بدن نحیف و رنجور خود را برای بازیابی «خودش» به رنج بیشتر افکند.

بی‌دلیل نیست که استاد محقق و گوهرشناس، جناب آقای عبدالحسین حائری را عنایت ویژه‌ای به آن فقید بود. خداوند، بر طول عمر و توفیقات استاد بیفزاید؛ و چه دشوار بود قبول خبر فوت سعید هندی بر استاد و بر تمام دوستان، مثل این بنده کمترین. هندی به لطف خاصی که به من داشت، مرا در جزئیات مراحل کارهای مختلف و آخرین یافته‌های خود قرار می‌داد.

سوم:

مرحوم هندی مانند کارهای دیگر خود، مراحل گام‌به‌گام پژوهش هفت‌بند

را به نگارنده ناتوان خبر می‌داد؛ چراکه علاقه من به آن موضوع را می‌دانست. البته هندی خود به من می‌گفت که منابع فراوانی در این موضوع سراغ گرفته که به آن‌ها دسترسی نیافته و بهره‌گیری از آن‌ها را به فرصتی دیگر موکول کرده است. ظاهراً به این نکته در مقدمه کتاب نیز اشاره کرده است.

چهارم:

خدای بزرگ را بر این مطلب گواه می‌گیرم که یاد سعید را هیچ‌گاه از خاطر نبرده‌ام. دغدغه‌های مشترک میان من و او در باب ادبیات دینی، مشکل پسندی، علاقه به نوآوری و ابتکار و گام نودر وادی دانش، سبب شد که او را همواره در کنار خود در بسیاری از کارهایم حاضر و زنده ببینم. خدایش رحمت کند و در جوار رحمت روزافزون خود جای دهد. اینک برای تجدید عهد با آن فقید سعید و تجدید خاطره گفت‌وگوهایی که در مورد ادبیات دینی با هم داشتیم، نگاهی دیگر به هفت‌بند کاشی می‌افکنیم.

پنجم:

ظاهراً هفت‌بند در ادبیات فارسی شبه‌قاره هند، بیش از ایران فعلی مطرح بوده است. برای سیر در ادبیات شبه‌قاره، منابع زیادی در اختیار نداریم. در میان این منابع محدود یکی از بهترین منابع، کتابی است از استاد عارف، نوشاهی، کتابشناس نام‌آور که تازگی منتشر شده است.

کتاب کتابشناسی آثار فارسی چاپ شده در شبه‌قاره (هند، پاکستان، بنگلادش) از ۱۱۶۰ تا ۱۳۸۶ شمسی / ۱۱۹۵ تا ۱۴۲۸ قمری / ۱۷۸۱ تا ۲۰۰۷ میلادی در چهار مجلد، ۱۰۵۸۹ کتاب را در ضمن ۲۰۶۲۸ نسخه چاپی شناسانده است. متن کتاب همراه با نمایه‌ها، جمعا ۳۰۱۵ صفحه دارد که در سال ۱۳۹۱ توسط مرکز نشر میراث مکتوب منتشر شده است. به راستی

گردآوری و تقسیم موضوعی و نظام‌مند این همه اطلاعات، جای تقدیر دارد؛ چنانکه عرضهٔ زیبا و خوش‌خوان کتاب که حاصل زحمت و همت و سلیقه جناب احمدرضا رحیمی ریشه است نیز بر ارزش کتاب و استفاده از آن افزوده است. انتشار آن نیز در وضع دشوار فعلی نشر، خود نوعی جهاد به شمار می‌آید.

در این قلم‌انداز، بعضی از آثار مکتوب را که از هفت‌بند کاشی اثر پذیرفته، مرور می‌کنیم.

در هر مورد، شماره صفحه با نشانه «ص» و شماره عنوان کتاب با نشانه «ش» یاد می‌شود. اطلاعات تفصیلی بیرون از حوصله این یادداشت است.

ششم:

استقبال‌هایی که از هفت‌بند شده است:

نه‌بند سنجر / ص ۱۸۹۱ / ش ۸۰۳۶

چهارده‌بند کوثر شیرازی / ص ۲۱۱۰ / ش ۸۹۱۲

هفت‌بند نثار / ص ۲۲۱۱ / ش ۹۳۰۳

هفتم:

تخمیس‌های هفت‌بند:

الفت لکهنوی / ص ۱۶۲۷ / ش ۷۰۱۴

امیر حسن / ص ۱۶۳۲ / ش ۷۰۳۵

محمدعلی انجم / ص ۱۶۳۶ / ش ۷۰۵۰

تشفی لکهنوی / ص ۱۶۹۰ / ش ۷۲۸۵

فدا لکهنوی / ص ۲۰۵۴ / ش ۸۷۰۲

فطنتی عظیم آبادی / ص ۲۰۷۱ / ش ۸۷۷۳

محسن بهادر/ ص ۲۱۳۱ / ش ۸۹۸۱

ناشناخته / ص ۲۱۴۹ / ش ۹۰۴۰

هشتم:

تضمین های هفت بند:

اولاد حسین / ص ۱۶۴۱ / ش ۷۰۷۳

دبیر لکهنوی / ص ۱۸۰۱ / ش ۷۷۳۷

کوثری / ص ۲۱۱۰ / ش ۸۹۱۳

مفتی وتالوی / ص ۲۱۶۸ / ش ۹۱۱۵

ظهیری (تضمین به اردو) / ص ۲۱۷۹ / ش ۹۱۵۸

نهم:

شروح هفت بند:

معادن الرضا / ص ۲۰۹۹ / ش ۸۸۸۰

ترجمه اردو / ص ۲۰۹۹ / ش ۸۷۷۸

ترجمه دیگر اردو / ص ۲۰۹۹ / ش ۸۷۷۹

دهم:

شهرت و رواج هفت بند تا آنجا بوده که برخی از شعرا، استقبال یا تضمین یا ساختار آن را درباره دیگر معصومان علیهم السلام آورده اند. از باب نمونه:

در مدح پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله:

عزیز فیضانی / ص ۱۹۹۱ / ش ۸۴۵۲

دکنی / ص ۲۰۴۰ / ش ۸۶۴۲

در مدح حضرت زهرا علیها السلام:

فضل رسول / ص ۲۰۶۸ و ۲۰۶۹ / ش ۸۷۶۰ (تقریظ های متعدد دارد)

یازدهم:

برای تکمیل این یادداشت، به صفحات ۱۶۹۰، ۲۰۹۹، ۲۱۰۰، ۲۲۷۰ کتاب نیز باید رجوع شود که اشارات ارجاعی دارد.

دوازدهم:

در این فرصت نتوانستم خریدار شوم که آیا در ایران یا شبه قاره، پژوهشی در مورد این ترکیب بند اثرگذار- در قالب کتاب یا مقاله یا پایان نامه یا طرح پژوهشی و مانند آن - به سامان رسیده یا نه. ولی پیشنهاد می‌دهم که: مواردی که در این سطور یاد شد، در قالب یک مجموعه گرد هم آید. کار دیگر که ضرورت آن جدی است، پایان نامه‌هایی است که با نگاه تحقیقی این موارد را مورد نظر قرار دهد.

سیزدهم:

این یادداشت براساس نسخه‌ای نوشته شد که صدیق محقق جناب محسن صادقی در اختیارم گذاشت. از ایشان کمال سپاسگزاری را دارم.